

สีสันแห่งป่าฮาลา-บาลา

The colors of Hala-Bala forest

วินัย สุขวิน

WINAI SUKWIN

5/9 ถนนเทศบาล 1 ซอย 4 ตำบล สะเตง อำเภอ เมือง จังหวัดยะลา

Winai_050@hotmail.com

บทคัดย่อ

จิตรกรรมผสมชุด สีสันแห่งป่าฮาลา-บาลา เป็นการถ่ายทอดความงามของผืนป่าดิบชื้นที่มีความกว้างใหญ่ที่สุดในภาคใต้ของประเทศไทย ทั้งยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและพันธุ์ไม้หายากชนิด โดยเฉพาะนกเงือกหลากหลายสายพันธุ์ ที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า

ผู้สร้างสรรค์จึงได้นำเรื่องราวเหล่านี้ มาสื่อสารผ่านผลงานจิตรกรรมผสม รูปแบบสีจันนิยมในลักษณะเฉพาะตน จำนวน 6 ชิ้น ขนาด 70X90 ซม. โดยใช้เทคนิคการพ่น ด้วยสีสเปรย์และการระบายด้วยสีอะคริลิกบนผ้าใบ ซึ่งได้นำใบไม้ใบหญ้าที่มีอยู่ในผืนป่าแห่งนี้ มาเป็นแบบในการพ่น เพื่อสร้างองค์ประกอบในส่วนของพื้นภาพ และวาดรูปทรงของนกเงือกเป็นจุดเด่นของภาพ ทั้งเพิ่มเติม ตัดทอนบางส่วนเพื่อให้เกิดสีสันงดงามเป็นเอกภาพด้วยเทคนิคที่แปลกใหม่ ตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์ โดยผู้สนใจสามารถนำเทคนิควิธีการนี้ไปประยุกต์ใช้กับการสร้างสรรค์ในเนื้อหาอื่น ๆ ได้ และเป็นการกระตุ้นให้สังคมเห็นคุณค่าและรักษามรดกจากธรรมชาติแห่งผืนป่าฮาลา-บาลา ให้อยู่คู่กับสังคมสืบไป

คำสำคัญ : ฮาลา , บาลา , สีจันนิยม , จิตรกรรม

Abstract

The mixed Painting of colorful Hala-bala painting collection depicted the beauty of Hala-bala rain forest, the largest tropical rain forest in Thailand. The forest is habitation to ranges of wildlife and plants particularly with hornbill species which indicates the richness of this forest.

Thus the painter had intensely delivered this message through realism of mixed painting collection. The collection consists of 6 paintings in the size of 70X90 cm. Painter applied spray and acrylic painting technique on canvas. Spray painting leaf from Hala-bala forest was used for composition in order to emphasis the hornbill. The painter also applied a unique and innovative simplification technique in order to create unity of the pieces which would be beneficiary for other interesting creators. The painting pieces want to represent an awareness of Hala-bala forest conservation to the society.

Keywords : Hala , Bala , Realism, Painting

1. ความสำคัญหรือความเป็นมาของปัญหา

หากเอ่ยชื่อป่าฮาลา-บาลา แล้วคงไม่มีใครปฏิเสธได้ถึงความงดงามของธรรมชาติในผืนป่าแห่งนี้ เพราะป่าฮาลา-บาลาเป็นป่าดิบชื้น ผืนใหญ่ที่สุดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีพื้นที่ประมาณ 800,000 ไร่ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ อำเภอบันนังสตา อำเภอรารโต อำเภอบางตอง จังหวัดยะลา ยาวไปจนถึง อำเภอสุคิริน อำเภอแว้ง อำเภอจะแนะ อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส และแนวเขตแดนที่ติดต่อกับประเทศมาเลเซีย เป็นผืนป่าฝนเขตร้อนที่มีพื้นที่ใหญ่สุด บนคาบสมุทรมลายู ซึ่งยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วยหมูปันธุ์ไม้ และสัตว์ป่า ที่หายากอยู่หลายชนิด และนี่คือเหตุและผลที่ทำให้หลาย ๆ คน มาที่ป่าแห่งนี้แล้วต้องมาอีก โดยเฉพาะผู้สร้างสรรค์ ได้มีโอกาสเที่ยวชมและสัมผัสกับผืนป่าแห่งนี้ เกิดความประทับใจจนเป็นแรงบันดาลใจในการนำเรื่องราวที่พบเห็นมาสร้างสรรค์เป็นผลงานจิตรกรรมเพื่อเป็นสื่อกลางถ่ายทอดความงามความรู้สึก ทั้งเรื่องของบรรยากาศแต่ละช่วงเวลา สีสนของใบไม้ รูปทรงของสัตว์ป่านานาชนิด โดยการใช้เทคนิคพิเศษผสมผสานกับการวาดระบายด้วยสีอะคริลิก คือเทคนิคการพ่น โดยใช้ใบไม้ใบหญ้าที่มีอยู่จริงในป่าแห่งนี้มาเป็นแม่พิมพ์แล้วพ่นด้วยสีสเปรย์ให้เกิดสีสันสวยงามบนพื้นระนาบ เกิดการประสานซ้อนทับของเส้นสีจากรูปทรงของใบไม้ เพื่อสร้างเป็นพื้นหลังแล้วเขียนภาพรูปทรงของสัตว์ที่มีอยู่จริงในผืนป่าแห่งนี้เป็นจุดเด่นของภาพ เพื่อให้เนื้อหาและรูปทรงสอดรับกันเป็นเอกภาพตามวัตถุประสงค์ เกิดเป็นรูปแบบงานสังคมนิยมที่แปลกใหม่ที่มีความนุ่มนวล สดใส และแปลกตาต่างจากภาพถ่ายหรือจิตรกรรมที่พบเห็นทั่วไป อีกทั้งเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งานศิลปะของผู้สนใจและบูรณาการกับการเรียนการสอนรายวิชาจิตรกรรมสร้างสรรค์ โดยกำหนดขนาด 90 x 70 ซม. รวมทั้งหมด 6 ชิ้น

2. แนวคิด / ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ด้วยความชื่นชอบเป็นการส่วนตัวของผู้สร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ป่า เขา ลำเนาไพร เงกเช่นผืนป่าดิบชื้นอย่างป่าฮาลา-บาลา ซึ่งมีความงามของสีสน รูปทรง ของสรรพสิ่งทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อาศัยอยู่ในผืนป่า ผนวกกับบรรยากาศที่เปลี่ยนแปลงกันแตกต่างกันของช่วงเวลา ซึ่งผู้สร้างสรรค์ได้รับรู้และสัมผัสจึงเกิดมโนภาพขึ้นในจิต สู่แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อต้องการให้จิตรกรรมเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดถึงความงามและสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า โดยใช้ทัศนธาตุ มาจัดองค์ประกอบและใช้เทคนิควิธีการพ่นด้วยสีสเปรย์ และระบายด้วยสีอะคริลิก ซึ่งมีรูปทรงของนกเงือกแต่ละสายพันธุ์ เป็นจุดเด่นของภาพ และนำไปไม้ที่มีอยู่จริงในผืนป่ามาเป็นแบบในการพ่นเพื่อสร้างพื้นภาพและกำหนดบรรยากาศแต่ละช่วงเวลาภายในแต่ละชิ้นงาน เพื่อเป็นสัญลักษณ์บ่งชี้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าและมีความงามเกิดเป็นเอกภาพทั้งรูปทรงและเนื้อหาตามจุดประสงค์ของผู้สร้างสรรค์

3. กระบวนการในการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์ผลงานของผู้สร้างสรรค์ เป็นการแสดงออกในแนวทางที่ถ่ายทอดความเหมือนจริงจากความงามของรูปทรง กระบวนการสร้างสรรค์เป็นการสร้างรูปให้สัมพันธ์กับเนื้อหา โดยการประสานกันระหว่างบรรยากาศและแสงเงา เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ

ศิลปะคือการถ่ายทอดความรู้สึกเป็นรูปทรงในรูปของผลงานจากความหมายต่าง ๆ ดังกล่าว สรุปได้ว่า ศิลปะคือผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏซึ่งสุนทรียภาพ ความประทับใจ ความสะเทือนใจ ตามทักษะของแต่ละคนเพื่อความงามและความพอใจ (ฉัตรชัย, 2548)

สำหรับการสร้างสรรค์ผลงานชุดดังกล่าว มีขั้นตอนและรายละเอียดการสร้างสรรค์ผลงานดังนี้

ขั้นตอนในการสร้างสรรค์

1 การศึกษาข้อมูล

1.1 ศึกษาข้อมูลพันธุ์สัตว์และพันธุ์ไม้แห่งผืนป่า ฮาลา-บาลา

จากหนังสือและอินเทอร์เน็ต

1.2 ศึกษาสภาพของสถานที่จริงของป่าฮาลา-บาลา

1.3 ศึกษาข้อมูลจากงานทัศนศิลป์ ประกอบด้วยจิตรกรรม ภาพถ่ายและภาพพิมพ์จากศิลปินไทยและต่างประเทศ

2 การสร้างภาพร่าง

ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ข้อมูลจนตกผลึก เกิดมโนภาพ จึงได้สร้างภาพร่างแบบรวม ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลงานตามวัตถุประสงค์

3 การสร้างสรรค์ผลงานจริง

ผู้สร้างสรรค์ได้นำภาพร่างที่ได้ออกแบบไว้ตามวัตถุประสงค์มาขยายเป็นผลงานจริง แต่ในกระบวนการสร้างสรรค์ได้เพิ่มเติม ตัดทอนบางส่วน เช่น บรรยากาศ สี เส้น รูปทรง เป็นต้น เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ ของผลงานมากที่สุด

การปฏิบัติงาน

ในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมผสมชุด สีเส้นแห่งป่าฮาฮา-บาลา ผู้สร้างสรรค์ได้ใช้วัสดุ อุปกรณ์ ประกอบด้วย เฟรมผ้าใบขนาด 90x70 ซม. สีสเปรย์ สีอะคริลิก พู่กัน แปรงขนาดต่าง ๆ และวัสดุ ไม้ ใย หญ้า จากผืนป่าฮาฮา-บาลา เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหา ผสมผสานเทคนิคที่แปลกใหม่

หลังจากที่ได้เตรียมวัสดุอุปกรณ์และเตรียมแบบที่ได้ร่างเป็นภาพรวมเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ จึงได้อธิบายขั้นตอนในการสร้างสรรค์ดังนี้

ขั้นตอนในการรองพื้น ใช้สีอะคริลิก หลากหลายสีโดยคำนึงถึงบรรยากาศของแต่ละช่วงเวลา เช่น บรรยากาศช่วงเช้า สาย บ่าย เย็น เน้นสีให้ มีน้ำหนักอ่อนเข้มตามแบบ ระบายไปทั่วแผ่นเฟรม เมื่อแห้งสนิท จึงนำไม้ ดอกไม้หรือลำต้นมาวางบนแผ่นเฟรมเพื่อสร้างเป็นแบบก่อนที่จะพ่นด้วยสีสเปรย์หลากหลายสี เพื่อให้ปรากฏเป็นรูปทรงของแบบต่าง ๆ เมื่อพ่นครั้งแรกเสร็จ รอให้แห้ง สามารถนำไม้มาจัดวางใหม่บนเฟรมแล้วพ่นสีสเปรย์สลับสีกันอีกรอบ โดยใช้วิธีการพ่น สร้างระยะใกล้และระยะห่างระหว่างมือที่กำลังพ่นสีสเปรย์และเฟรมภาพ จะเกิดสีเส้นที่มีค่าน้ำหนักแตกต่างกัน และเกิดสีใหม่ที่ทับซ้อนประสานกัน มีความเป็นมิติ มีระยะใกล้ กลาง ไกล และมีความกลมกลืนสวยงามดูจัดภาพผืน หลังจากนั้นปล่อยให้แห้งสนิท นำมาร่างภาพด้วยสีที่เข้ม ตามแบบที่กำหนดไว้ ซึ่งในการร่างภาพโดยใช้รูปทรงเรขาคณิต หมายถึงการใช้รูปทรงเรขาคณิตกำหนดโครงสร้างรอบนอกและใช้เส้นกำหนดส่วนประกอบภายในเพื่อเก็บรายละเอียด เมื่อร่างภาพเสร็จก็เริ่มเขียนด้วยสีอะคริลิกในบริเวณที่รับแสงจัดก่อนหรือหากจะสร้างน้ำหนักอ่อน กลาง เข้ม สามารถใช้สีพื้นเดิมจากการพ่นก็ได้ โดยการเว้นสีพื้นไว้ ซึ่งวิธีระบายสีจะใช้เทคนิคแห้งบนแห้ง หรือเปียกบนแห้งโดยใช้สีชนิดโปร่งใสหรือกึ่งโปร่งใสระบายก็ได้เช่นกัน เทคนิคนี้จะคล้ายกับการเขียนสีซอล์กโดยเน้นไปที่รูปทรงหลักคือ รูปทรงนกเงือก ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ เป็นรองลดหลั่นกันเป็นระยะตามหลักทัศนียภาพ ปล่อยให้สีแห้งสนิท เขียนรอบที่ 2 เน้นบรรยากาศแสงเงาและสี ให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวด้วยทิศทางของแสงเงาและตัดกันอย่าง เป็นจังหวะซึ่งจะทำให้เป็นจุดสนใจและสร้างมิติของภาพ ส่วนระยะที่ไกลไม่ต้องเน้นรูปทรงที่ไกลออกไปมากนักปล่อยให้กลืนไปกับสีพื้นของบรรยากาศ ส่วนการใช้สีเพื่อไม่ให้เกิดความน่าเบื่อ จึงต้องนำสีคู่ตรงกันเข้ามาใช้บางจุด ปล่อยให้แห้งสนิทเริ่มเก็บรายละเอียดและปรับแต่งภาพโดยรวม เป็นขั้นตอนสุดท้าย โดยเน้นจุดที่ต้องถ่ายทอดเพื่อให้เห็นถึงสีเส้นสวยงามของรูปทรงตรงกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงาน

การพัฒนาผลงานและภาพร่างก่อนสมบูรณ์

ลำดับที่ 1 ภาพร่าง

ลำดับที่ 2 การระบายสีพื้น

ลำดับที่ 3 การพ่นสีสเปรย์

ลำดับที่ 4 ภาพที่ผ่านการพ่น

ลำดับที่ 5 การร่างรูป

ลำดับที่ 6 เริ่มลงสีชั้นที่ 1

ลำดับที่ 7 ภาพลงสีชั้นที่ 2

ลำดับที่ 8 เก็บรายละเอียดภาพโดยรวม

ลำดับที่ 9 ภาพที่เสร็จสมบูรณ์

ภาพเสรีจสมบูรณ์

ผลงานชิ้นที่ 1 นกกาฮัง 1

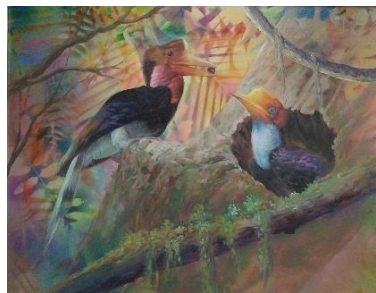
ผลงานชิ้นที่ 2 นกกาฮัง 2

ผลงานชิ้นที่ 3 นกเงือกปากย่น

ผลงานชิ้นที่ 4 นกเงือกหัวหงอก

ผลงานชิ้นที่ 5 นกชนหิน

ผลงานชิ้นที่ 6 นกเงือกหัวแรด

4. การวิเคราะห์ผลงาน

ผลงานจิตรกรรมผสมชุด สีสิ้นแห่งป่าฮาลา-บาลาทั้ง 6 ชิ้นถึงแม้กระบวนการ เนื้อหาที่สื่อและเทคนิค จะเหมือนกันแต่มีรายละเอียดหลายอย่างที่แตกต่างกันซึ่งสามารถที่จะวิเคราะห์ให้รับรู้ได้ในแต่ละชิ้นของ ผลงานจิตรกรรมผสมชุดนี้ ผลงานชิ้นที่ 1 และผลงานชิ้นที่ 2 ชื่อ นกกาฮัง 1 และนกกาฮัง 2 เป็นการนำ รูปทรงของนกชนิดเดียวกันแต่แยกให้เห็นถึงลักษณะตัวผู้และตัวเมียอย่างชัดเจน จัดวางให้อยู่ห่างกันเล็กน้อย เพื่อให้เห็นเรื่องระยะและมิติ ทั้ง 2 ภาพได้จัดวางองค์ประกอบที่ต่างกัน เช่นบรรยากาศของช่วงเวลา สีโดยรวม ของภาพ ระยะใกล้ไกลของจุดเด่น จุดรอง เทคนิคการพ่นหรือการทับซ้อนของสีแต่ละชั้นจะต่างกัน ซึ่ง ผลงานที่ปรากฏมีความงดงามและลงตัว ที่ ภาพชิ้นที่ 3 ชื่อภาพนกเงือกปากย่น เป็นการจัดวางภาพในส่วน จุดเด่นให้อยู่ในส่วนเส้นตัดกันตามกฎสามส่วน เป็นบรรยากาศช่วงเช้า มีสีโดยรวมคือสีน้ำเงินอ่อนๆแซมด้วย แสงสีเหลืองอ่อนเป็นแสงแดดยามเช้า ในภาพจะเป็นนกคู่ แยกลักษณะตัวผู้ตัวเมีย ให้ความรู้สึกอบอุ่น ผ่อนคลาย มีความงดงามที่แตกต่างไปจากภาพอื่นๆภายใต้เนื้อหาเดียวกัน ภาพชิ้นที่ 4 ชื่อภาพ นกเงือกหัวหงอก เป็นภาพนกคู่ตัวผู้ตัวเมียที่มีรูปลักษณ์แตกต่างกันเล็กน้อย การวางจุดเด่นของภาพกำหนดให้อยู่ตรงจุดตัด ด้านบนซ้ายมือ ตามกฎสามส่วน โดยกำหนดบรรยากาศเป็นช่วงเย็น ซึ่งมีสีโดยรวมเป็นโทนเย็นผนวกกับโทน

ร้อนตามสัดส่วนเหมาะสม ซึ่งทำให้รูปทรงของนกที่มีรูปลักษณะมีขนฟูสีขาวบนหัวคล้ายหงอก โดดเด่นขึ้น มีความงามที่แปลกใหม่และเป็นเอกภาพทั้งรูปทรงและเนื้อหา ภาพที่ 5 ชื่อภาพ นกชนหิน เป็นการวางจุดเด่นของภาพกำหนดให้อยู่ตรงจุดตัดด้านบนซ้ายมือ ตามกฎสามส่วน โดยกำหนดเป็นบรรยากาศเป็นช่วงเย็น ซึ่งมีสีโดยรวมเป็นโทนเย็นผนวกกับโทนร้อนตามสัดส่วนเหมาะสม ซึ่งได้สื่อสารถึงวิถีธรรมชาติของนกตัวผู้ ตัวเมีย ที่ต่างก็ทำหน้าที่เอื้อเพื่อต่อกัน ภาพจึงมีความงดงามและเป็นธรรมชาติเป็นเอกภาพทั้งรูปทรงและเนื้อหา ภาพขึ้นที่ 6 ชื่อภาพนกเงือกหัวแสด เป็นการจัดองค์ประกอบตามหลักกฎสามส่วน จุดเด่นของภาพกำหนดให้เป็นนกเงือกหัวแสดตัวผู้ซึ่งมีลักษณะเด่นที่มีเส้นบนหัวคล้ายนอแสด สีสนสดใส ท่ามกลางบรรยากาศยามเช้า ให้ความอบอุ่น ผ่อนคลายเป็นความงามที่ผสมผสานเทคนิคอย่างลงตัว ทั้ง 6 ชิ้นของจิตรกรรมชุดนี้ แม้จะแตกต่างกันในด้านรูปทรงแต่ก็มีเนื้อหาที่เหมือนกัน คือต้องการถ่ายทอดความงามและสีสันของผืนป่าโดยมีนกเงือกแต่ละชนิดเป็นตัวนำเรื่องเข้าสู่เนื้อหาซึ่งสามารถสื่อสารได้อย่างสมบูรณ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์ทุกประการ

5. สรุป

จิตรกรรมผสมชุดสีสนแห่งป่าฮาลา - บาลา ซึ่งได้ปรากฏเป็นรูปธรรมตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์ทุกประการ คือการได้ถ่ายทอดความงามที่เป็นมรดกจากธรรมชาติของผืนป่าฮาลา - บาลา ไม่ว่าจะสัตว์หรือพันธุ์ไม้นานาชนิด ซึ่งมีสีสน ขนาด รูปทรง และบรรยากาศของช่วงเวลาที่แตกต่างกัน โดยใช้เทคนิคการพ่นด้วยสีสเปรย์ และ การระบายด้วยสีอะคริลิกบนผืนผ้าใบ ใ้ไข่มุขไม้ใบหญ้าที่มีอยู่จริงในผืนป่าฮาลา - บาลา แห่งนี้มาเป็นแบบในการพ่นเพื่อสร้างเป็นพื้นซึ่งกำหนดให้มีสีสนสดใสสวยงาม มีความฟุ้งผืนผู้ชมงานจะเกิดจินตนาการร่วม หรือมีความรู้สึกเหมือนนี่คือสวรรค์หรือบ้านของนก แล้ววาดทับด้วยสีอะคริลิกโดยกำหนดให้นกเงือกเป็นจุดเด่นของภาพเพื่อสื่อถึงตัวชี้วัดของความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าแห่งนี้ ซึ่งได้ปรากฏเป็นผลงานที่แปลกใหม่ไปจากการสร้างสรรค์ด้วยวิธีเดิม ๆ ที่มักจะระบายเพียงอย่างเดียวอีกทั้งยังแฝงนัย เพื่อให้ประชาชนที่ได้รับชมผลงานเกิดความรู้สึกมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และหวงแหนมรดกจากธรรมชาติแห่งผืนป่าฮาลา - บาลา ให้คงอยู่คู่กับสังคมสืบไป ผลงานชุดนี้จึงถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและแปลกใหม่ รูปแบบสัจนิยมที่ได้แต่งเติมเสริมจินตนาการของผู้สร้างสรรค์เพิ่มและตัดทอนบางส่วนเพื่อให้เกิดความงามที่เป็นเอกภาพทั้ง รูปทรงและเนื้อหา ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตนของผู้สร้างสรรค์ ทั้งยังเป็นสื่อเรียนรู้ในการสร้างสรรค์ผลงานแก่นักศึกษารายวิชาจิตรกรรมสร้างสรรค์ หรือนำเทคนิควิธีการเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้กับเนื้อหาอื่น ๆ ได้ และผลงานในชุดนี้แต่ละชิ้นสามารถนำไปต่อยอดเพื่อสร้างรายได้ สร้างงานสร้างอาชีพเสริมได้อีกเช่นกัน เช่น นำไปพิมพ์เป็นโปสการ์ดของที่ระลึกเพื่อประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว นำไปเป็นภาพประกอบหนังสือ หรือพิมพ์ลงบนผลิตภัณฑ์ หรือเสื้อผ้าเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ฉัตรชัย อรรถปักษ์. (2548). *องค์ประกอบศิลปะ*. กรุงเทพฯ: วิทย์พัฒน์.

ชลุด นิมเสมอ. (2553). *องค์ประกอบของศิลปะ*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

เทียนชัย ตั้งพรประเสริฐ. (2557). *ทฤษฎีวาดเขียน*. กรุงเทพฯ : สามลดา.